

BITKA KOD SISKA 1593. GODINE

Mate Božić
Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za povijest
E-mail: matboz1@ffst.hr

Tema je rada povijesni i vojni aspekt Sisačke bitke 1593. godine u kontekstu najvećeg opsega osvajačkih pothvata Osmanlijskog Carstva na području Europe tijekom 16. stoljeća. U okviru navedene problematike u prvom dijelu rada tematizirana je sudbina hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog kraljevstva tijekom stogodišnjeg rata protiv Osmanlija tj. položaj Siska koji se u tom sukobu našao pod izravnim osmanlijskim udarom. U tom je smislu osobito važna tad aktualna reorganizacija Vojne krajine koja je u konačnici doprinijela uspješnom protuosmanlijskom otporu. Sisak je u okviru tih obrambenih nastojanja u drugoj polovici 16. stoljeća stekao ulogu glavne strateške točke obrane, čemu je osobito doprinijela izgradnja sisačkog kaštela izvršena u skladu s tad suvremenim renesansnim fortifikacijskim principima prilagođenima razvoju i upotrebi vatrenog oružja. Drugi je dio rada posvećen osmanlijskim opsadama Siska u posljednjem desetljeću 16. stoljeća odnosno tijekom same Sisačke bitke uključujući i opsežne osmanlijske pripreme koje su prethodile bitki. Naposljetku su istaknute i posljedice tog odlučujućeg sraza, osobito u kontekstu europskih protuosmanlijskih obrambenih nastojanja.

Ključne riječi: *stogodišnji rat, reorganizacija Vojne krajine, Sisak, sisački kaštel, renesansna fortifikacija, vojna revolucija, posljedice Sisačke bitke 1593. godine*

Sisak pred osmanlijskom opasnošću

Hrvatsko-dalmatinsko-slavonsko kraljevstvo u stogodišnjem ratu

Još od pada Bosne pod Osmanlije 1463. godine, hrvatsko-dalmatinsko-slavonsko kraljevstvo bilo je izravno izloženo osmanlijskim prodorima. Već 1471. godine, nakon osmanlijskog osvajanja Počitelja, ubrzo je izgubljeno područje od Neretve do Cetine. U razdoblju nakon katastrofalne Krbavske bitke 1493. godine, obrana se hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog kraljevstva ubrzano urušava,⁴⁷¹ a osmanlijska sila steže hrvatske krajeve u obruč, da bi se točno stotinu godina poslije vršak sjevernog i južnog kraka osmanlijskih prodora našao pred istim ciljem – Siskom.

Na južnom su osvajačkom pravcu Osmanlije 1499. godine zauzele Neretvansku krajinu te ubrzo prodrle do mora kod Trogira (1501.), Zadra, Nina i Splita. Od 1511. do 1513. godine zauzele su kraj između Imotskog i Cetine te nametnuli danak Poljicima u

⁴⁷¹ Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 120.

zaleđu Omiša.⁴⁷² Potom su 1522. godine osvojile Blagaj, Unac, Rmanj, Skradin i Knin⁴⁷³ koji je, prema opisima suvremenika, smatran ključnom obrambenom utvrdom kraljevstva.⁴⁷⁴ Osmanlije 1523. osvajaju Ostrovicu, glavno uporište južno od Velebita,⁴⁷⁵ a od 1527. do 1528. godine Obrovac, Krbavu, Jajačku banovinu i Liku.⁴⁷⁶ Osmanlije su 1537. zauzele Klis,⁴⁷⁷ potom 1556. godine Kostajnicu, čime je probijena linija obrane na Uni.⁴⁷⁸ Osvajanjem Kostajnice u veliku su opasnost došli krajevi između Kupe i Une. Potom su 1558. osvojile Otok i Bušević na Uni, zatim 1560. Novigrad na Uni te 1565. godine Krupu.⁴⁷⁹ Osmanlijskim osvajanjem Krupe obrambeni sustav na Uni bio je gotovo sasvim razoren jer je Bihać ostao jedina, ali sasvim izolirana utvrda na toj rijeci. Tako se protuosmanlijska obrambena linija premjestila s Une na Kupu, uslijed čega Sisak dobiva izuzetnu obrambenu geostratešku važnost.⁴⁸⁰

Na sjevernom su osvajačkom pravcu Osmanlije 1512. zauzele Srebrničku banovinu,⁴⁸¹ a 1521. godine dio Srijema. Potom su 1526. godine osvojile Ilok, Vukovar i Osijek.⁴⁸² Ubrzo su 1529. zauzele čitav Srijem i dio istočne Slavonije, a 1535. godine Dobor i Kobaš u Bosni, Brod na Savi i Staru Gradišku. Zatim su 1536. osvojile i Požešku županiju,⁴⁸³ a od 1540. do 1545. godine Jasenovac, Novsku, Subotski Grad, Britvičevinu, Valpovo, Orahovicu, Voćin, Moslavinu, Brezovicu, Petrovinu (današnji Daruvar), Pakrac, Čaklovac i Bijelu Stijenu. Osmanlijskim osvajanjem Virovitice i Čazme, s Dubravom i Ustilonjom 1552. godine, u konačnici je i sjeverna obrambena linija ovisila o ishodu obrane sisačkog Pokuplja.⁴⁸⁴

Tako je hrvatsko-dalmatinsko-slavonsko kraljevstvo, kao južni dio široke protuosmanlijske fronte koja se protezala od Karpata do Jadrana,⁴⁸⁵ nakon stoljetnih žestokih osmanlijskih napada, potpuno iscrpljeno, osiromašeno i demografski prorijeđeno, u konačnici svedeno na „ostatke ostataka nekoć slavnog Kraljevstva

⁴⁷² Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 122.

⁴⁷³ Isto, 123.

⁴⁷⁴ Valentić, „Hrvati u stogodišnjem ratu“, 20.

⁴⁷⁵ Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 123.

⁴⁷⁶ Isto, 123.

⁴⁷⁷ Isto, 126.

⁴⁷⁸ Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 127.

⁴⁷⁹ Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 194.

⁴⁸⁰ Budak, *Hrvatska i Slavonija*, 22.

⁴⁸¹ Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 122.

⁴⁸² Isto, 123.

⁴⁸³ Isto, 193.

⁴⁸⁴ Isto, 194.

⁴⁸⁵ Valentić, „Hrvati u stogodišnjem ratu“, 20.

Hrvatske“.⁴⁸⁶ Upravo je Sisak na koncu tog razdoblja preuzeo ulogu najisturenije, ključne točke obrane cijelog Kraljevstva.⁴⁸⁷

Sisak pod izravnim osmanlijskim udarom

Smrt osmanlijskog sultana Sulejmana pod Sigetom 1566. godine tijekom pohoda na Beč, simbolički je označila kraj osmanske osvajačke ofenzive. Niti iduće desetljeće nije rezultiralo novim pomicanjem granice. Iako je Seljačka buna 1573. godine stvorila realnu opasnost za novi prodor Osmanlija u hrvatsko-dalmatinsko-slavonsko kraljevstvo, to se nije dogodilo. Međutim, borbe su se nastavile. Tako je zapovjednik Hrvatske krajine Herbart Auersperg u pokušaju da proдре do Bihaća 1575. godine doživio težak poraz kod Budačkog.⁴⁸⁸ Taj je Auerspergov poraz Osmanlije potaknuo na silovitu ofenzivu⁴⁸⁹ u okviru koje je bosanski sandžakbeg Ferhad-paša Sokolović do 1578. godine zauzeo strateški važne gradove: Gornju i Donju Kladušu, Podzvizd, Ostrožac, Zrin i Gvozdansko,⁴⁹⁰ dakle, sve utvrde između Une, Gline i Korane. Pašina su osvajanja tako dovela do potpunog raspada protuosmanlijske obrane na rijeci Uni. Sad se osmanlijska granica definitivno pomaknula na donju Kupu, čime je Sisak bio izložen izravnom osmanlijskom udaru.⁴⁹¹

Nova organizacija Vojne krajine

Pljačkaški pohodi usmjereni preko hrvatskih krajeva na austrijske zemlje primorali su Habsburgovce i hrvatsko plemstvo na zajedničko organiziranje obrane, unatoč kroničnom nedostatku novca. U plemićkim i kraljevskim utverdama pojačavana je stalna posada, a troškove održavanja snosili su, uz središnje vlasti u austrijskim zemljama, i vlasnici utvrda. Bio je to nastavak politike započete za Ferdinanda I.,⁴⁹² s tim da se s vremenom sudjelovanje financijski iscrpljenih hrvatskih plemića u obrani smanjivalo. Naime, oni su svoje utvrde prepuštali kraljevskim trupama. Na taj su način sve veću ulogu,

⁴⁸⁶ Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 195.-196.

⁴⁸⁷ Lukinović, „Zagrebački kaptol“, 67.

⁴⁸⁸ Budak, *Hrvatska i Slavonija*, 22.

⁴⁸⁹ Holjevac i Moačanin, *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina*, 14.

⁴⁹⁰ Valentić, „Hrvati u stogodišnjem ratu“, 29.

⁴⁹¹ Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 195.

⁴⁹² Budak, *Hrvatska i Slavonija*, 22.

uz generale Slavonske i Hrvatske krajine, dobivali kapetani u glavnim pograničnim mjestima.

Za vladavine kralja Rudolfa II. (1576. – 1608.) učinjeni su znatni pomaci u organizaciji Vojne krajine. Upravu nad Vojnom krajinom formalno je 1578. godine preuzeo Rudolfov stric Karlo. Na vojnom pograničnom prostoru koji su branile kraljevske trupe, Karlove su ingerencije u vojnim pitanjima proširene iznad ovlasti bana i Sabora.⁴⁹³ Reorganizacija krajine bila je potaknuta upravo katastrofalnim posljedicama osmanlijskih osvajanja 1576. – 1578. godine, tj. definitivnim pomicanjem obrambene linije s Une na Kupu.⁴⁹⁴ Odmah je započela gradnja Karlovca kao središnje utvrde na Kupi. Dva generalata – onaj karlovački i varaždinski – s pripadajućim utvrdama, zapravo su izuzeta iz ovlasti Sabora. Iako isprva nova vojna organizacija nije bila sasvim uspješna, budući da je pohod za povrat utvrda na Uni 1578. godine završio neuspjehom,⁴⁹⁵ ubrzo su postignute i prve manje pobjede nad Osmanlijama kod Ivanića, Slunja, Belaja, u Turopolju i drugdje.⁴⁹⁶

Sisačka utvrda

Sisak – glavna strateška točka obrane

Osmanlijski prodori i osvajanja u 15. i 16. stoljeću preobrazili su Sisak i sisačku krajinu iz jednog gospodarskog središta, tj. gospoštije Zagrebačke nadbiskupije, u glavnu stratešku točku obrane ne samo Zagrebačkog kaptola, nego i čitavog kraljevstva. Naime, krajem 16. stoljeća sjeverni i južni pravac osmanlijskih osvajanja opasno su se približili Sisku koji je postao najisturenijom točkom obrane.⁴⁹⁷

Na području sjeverno i istočno od Zrinske gore zagrebačka Crkva bila je najveći feudalac pa je i najviše ulagala u obranu od Osmanlija. Već sredinom 16. stoljeća osjetila se potreba za protuosmanlijskom zaštitom svih putova koji su iz Pounja vodili do Pokuplja te preko Kupe do Zagreba i dalje na sjever. Tako se uz postojeće utvrde (Vinodol, Veliki Gradac, Mali Gradac, Hrastovica, Gore) od sredine 16. stoljeća gradilo i više novih, ali manjih utvrda i straža (Pecki, Čuntić, Klimna gora, Križ, Sokol). Oko 1530. godine gradi se

⁴⁹³ Budak, *Hrvatska i Slavonija*, 23.

⁴⁹⁴ Holjevac i Močanin, *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina*, 14.

⁴⁹⁵ Budak, *Hrvatska i Slavonija*, 23.

⁴⁹⁶ Holjevac i Močanin, *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina*, 15.

⁴⁹⁷ Lukinović, „Zagrebački kaptol“, 67.

i Pokupsko, kao manji kaštel na važnom prijelazu preko rijeke Kupe.⁴⁹⁸ Međutim, sve te manje utvrde i straže nisu mogle zaustaviti veću osvajačku silu, a i same su strateški morale imati svoj logistički oslonac i sigurnost u nekoj snažnijoj utvrđi. Takvu je ulogu mogla imati samo velika, snažna utvrda, smještena na najboljem mogućem položaju, odakle je bilo moguće pratiti i povezivati široku frontu obrambenog djelovanja.⁴⁹⁹

Izgradnja sisačkog kaštela

Kako bi definitivno zatvorio Osmanlijama pravac daljnjeg prodiranja prema Zagrebu, Zagrebački je kaptol započeo 1544. godine graditi sisački kaštel na sutoku Kupe i Save.⁵⁰⁰ Sisak je tako, uz Karlovac, postao najvažnijom utvrdom kupske obrambene crte, imajući važnu ulogu u čitavom novoformiranom sustavu graničnih utvrda (Varaždin, Koprivnica, Križevci i Ivanić) stvorenom sredinom 16. stoljeća na prostoru od Drave do Save.⁵⁰¹ Može se reći da je izgradnja nove obrambene sisačke utvrde bio veliki graditeljski i strateški pothvat. Za njegovo su ostvarenje trebala ne samo kraljeva dozvola i suglasnost, već i velika novčana sredstva te stručna suradnja onovremenih vrsnih graditelja i stratega. Gradnja je financirana novčanim sredstvima Zagrebačke biskupije, hrvatsko-dalmatinsko-slavonskih staleža te samog kralja. Kanonici Zagrebačkog kaptola sami su odabrali položaj budućeg kaštela, možda uz savjete i suradnju Domenica del Allija, koji je već vodio izgradnju nekih utvrda i tvrđava na slavonskoj granici (Varaždin, Koprivnica, Ivanić).⁵⁰²

Temeljna obilježja kaštela kao graditeljskog objekta

Sisačka utvrda izvorno je posjedovala tlocrtnu formu trokuta, što po tipološkom obrascu predstavlja renesansnu graditeljsku formu. Međutim, visoke cilindrične kule i zidovi, pokazuju utjecaj gotičke tradicije. Ipak, debljina zidova, pogotovo kula, a zatim strijelnice i veći obrambeni otvori, svjedoče o renesansnoj gradnji u kojoj je obrana više ovisila o vatrenom i artiljerijskom oružju nego o starim viteškim obrambenim

⁴⁹⁸ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 35.

⁴⁹⁹ Isto, 36.

⁵⁰⁰ Vojna enciklopedija, s. v. „Sisak“

⁵⁰¹ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 35.

⁵⁰² Isto, 36.

vještinama.⁵⁰³ Da bi se kaštel zaštitio od artiljerijskih napada, unutrašnja strana zidova ojačana je s tri reda greda između kojih je nabacana zemlja.⁵⁰⁴ U cjelini, obrambena snaga i vrijednost sisačkog kaštela ovisila je o dvjema vrlo važnim značajkama: čvrstoći zidnog obrambenog plašta te prostranosti kaštela, koji je iza svojih zidina i kula mogao smjestiti prilično velik broj vojne sile sa svim ratnim i životnim sadržajima potrebnim za obranu u slučaju težeg neprijateljskog napada i dugotrajnije opsade.⁵⁰⁵

Djelokrug obrambenog djelovanja sisačkog kaštela

Djelokrug sisačkog kaštela pretpostavljao je ne samo strateške obrambene zadatke u krugu sisačkog Pokuplja, već je imao i ulogu nositelja obrambene fronte Slavonske te Hrvatske krajine. Djelovanje je trebalo biti defenzivno, ali i ofenzivno. Sisačka je utvrda trebala braniti liniju obrane na Kupi, dakle područje od Siska do Moslavine, Zagreba i Jastrebarskog te širok obrambeni prostor južno od Kupe, sve do Petrove i Zrinske gore. Tako je uz sisački kaštel bila vezana sudbina Hrastovice, Gora, Križa, Drenčine, Bresta, a kasnije i Petrinje.⁵⁰⁶

Opsade Siska

Obrambene pripreme

Nakon završetka osmanlijsko-perzijskog rata na istoku, na dvoru sultana Murata III. prevladala je ratoborna dvorska struja predvođena velikim vezinom Sinan-pašom, kojoj je glavni cilj bio konačno osvajanje ugarskih i hrvatskih krajeva, kako bi se postupno približilo carskom Beču.⁵⁰⁷ Iako je car Rudolf tražio i postigao dogovor o osmogodišnjem miru,⁵⁰⁸ primirje sklopljeno 29. studenog 1590. godine ubrzo je prekršeno upravo zahvaljujući Sinan-paši. Ratoborni Hasan-paša Predojević, uz pomoć Sinan-paše i ratoborne struje na sultanovu dvoru, došao je 1591. godine na mjesto bosanskog beglerbega. Hasan-pašinom namjerom potpunog razbijanja hrvatske kupske obrambene

⁵⁰³ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 36.

⁵⁰⁴ Vojna enciklopedija, s. v. „Sisak“

⁵⁰⁵ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 37.

⁵⁰⁶ Isto, 36.

⁵⁰⁷ Isto, 33.

⁵⁰⁸ Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 158.

linije⁵⁰⁹ te osvajanjem Siska, trebalo je stvoriti preduvjete za daljnje prodore prema „ostacima nekoć slavnog Kraljevstva Hrvatske“.⁵¹⁰ Stoga je Hasan-paša odmah po dolasku u Bosnu početkom 1591. godine, započeo s ratnim pripremama. Uskoro, pod plaštem primirja, pokrenuo je pravi rat na južnim granicama kraljevstva, osvojivši neke utvrde i nanizavši nekoliko pobjeda koje su dovele do odlučujuće Bitke kod Siska 1593. godine.⁵¹¹

Osmanlijske su čete već 1580. godine kod Bresta (u blizini Siska) prvi put ozbiljno prodrle preko Kupe u Turopolje,⁵¹² ponovivši uspjeh iduće godine u dva navrata. Osmanlijski su prodori bili ozbiljan znak za početak užurbanih obrambenih priprema branitelja sisačkog kaštela. Prikupljalo se artiljerijsko naoružanje za potrebe utvrde, a sisačka posada popunjavala se vojnim osobljem koje je takvo naoružanje znalo i koristiti, osobito s puškarima i topnicima.⁵¹³ Sabor je u srpnju 1591. godine podigao opći narodni ustanak (tzv. *insurekciju*) te prikupio radnike za utvrđivanje kaštela u Sisku.⁵¹⁴ Dvije kratkotrajne Hasan-pašine opsade Siska koje će uslijediti 1591. i 1592. godine, predstavljale su svojevrsnu uvertiru pred odlučujući obračun.⁵¹⁵

Prva opsada Siska

Hasan-paša svoj je prvi napad na sisački kaštel poduzeo početkom kolovoza 1591. godine. Tom je prilikom krenuo s vojskom iz Kostajnice, osvojio sisačke predstraže u Gorama i Hrastovici te stigao sve do Kupe. Potom se 6. kolovoza 1591. godine utaborio na kupskoj obali nasuprot Sisku, odakle je topovskim hicima gađao sisačku utvrdu. Međutim, u blizini Siska, između Odre i Kupe, pristigle su čete hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog bana Tome Erdödyja i vrhovnog kapetana Slavonske krajine Stephana Grassweina. Osmanlijska vojska nije bila pripremljena za ozbiljan artiljerijski napad na čvrste i dobro branjene zidine sisačkog kaštela pa je Hasan-paša već 8. kolovoza odustao od opsade i povukao se pred odlučnim napadom banskih i slavonskih krajiških četa.⁵¹⁶ Osmanlije su tad doživjele poraz i našle spas u bijegu, a ban Erdödy oslobodio je Moslavinu.⁵¹⁷

⁵⁰⁹ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 33.

⁵¹⁰ Kaminski, „Obrana Siska“, 37 - 41.

⁵¹¹ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 33.

⁵¹² Isto, 37.

⁵¹³ Isto, 38.

⁵¹⁴ Isto, 39.

⁵¹⁵ Laušić, „Katastrofa turske vojske“, 242-244.

⁵¹⁶ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 39.

⁵¹⁷ Laušić, „Katastrofa turske vojske“, 242-244.

Zagrebački je kaptol iskoristio zatišje kako bi od austrijskih staleža zatražio pomoć u artiljeriji, međutim, poziv nije naišao na povoljan odaziv. Kaptol je također nastojao sisačku posadu popuniti neophodnim artiljerijskim vojnim osobljem, a poduzeo je i graditeljske zahvate kako bi se ojačale zidine kaštela.⁵¹⁸

Gradnja Petrinje i pad Bihaća

Nakon osmanlijskog pustošenja Božjakovine i Vrbovca te osvajanja važne utvrde Ripač u blizini Bihaća, Hrvatski je sabor 5. siječnja 1592. godine donio zaključak o sveopćem zemaljskom ustanku u svrhu obrane kraljevstva od Osmanlija.⁵¹⁹ Hasan-paša je u travnju 1592. godine s velikom vojskom te velikim brojem radne snage (oko 40 000 ljudi) došao do Kupe gdje je na desnoj obali rijeke, kod utoka Petrinjčice, postavio svoj logor. Na tom je mjestu, nasuprot kršćanske utvrde Brest, započeo graditi novu osmanlijsku utvrdnu koja je trebala poslužiti kao oslonac za napad na Sisak, ali ujedno i kao glavna baza za daljnje prodore preko Kupe.⁵²⁰ Već 2. svibnja Osmanlije su proslavile dovršetak izgradnje svoje nove utvrde Yenikale, tj. Petrinje.⁵²¹ Istog je dana paša digao tabor i krenuo na jug s glavnom svojom vojskom. Potom je popravio utvrde u Hrastovici i Gorama.⁵²² Cijeli je svibanj proveo u Kostajnici, a zatim je krenuo prema Bihaću koji je opsjeo 13. lipnja 1592. godine. Građani Bihaća predali su se Osmanlijama već 19. lipnja. Predajom Bihaća u osmanlijske ruke pala je i posljednja utvrda na rijeci Uni te je Sisak sada postao glavni cilj Hasan-pašinih osvajanja.⁵²³

Poraz kod Bresta i druga opsada Siska

U međuvremenu se u taborima kraj Kupe, očekujući neizbježni osmanlijski napad, okupio veliki broj banskih vojnika, krajišnika i štajerskih plaćenika. Međutim, raznorodne su čete bile bez jedinstvenog zapovjedništva, discipline i reda.⁵²⁴ Već početkom srpnja Hasan-paša je stigao u Petrinju, gdje je sagradio most preko Kupe kako bi opkolio Sisak i

⁵¹⁸ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 39-40.

⁵¹⁹ Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 159.

⁵²⁰ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 41.

⁵²¹ Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 159.

⁵²² Kruhek, „Rat za opstojnost“, 42.

⁵²³ Isto, 43.

⁵²⁴ Isto

s lijeve strane rijeke. Tad su osmanlijske čete iznenada prešle Kupu kod Bresta i 19. srpnja napale tabor banskih trupa. Poraz iznenađenih kršćanskih četa bio je potpun. Stradao je velik broj vojnika, a bijegom se spasilo samo konjaništvo. Sada je Osmanlijama put do Siska bio slobodan pa je paša naredio spaljivanje svih utvrda, straža i sela od Bresta do Drenčine i Odre. Potom je 22. srpnja stigao pod sisački kaštel i započeo drugu opsadu.⁵²⁵ Međutim, hrabri i snalažljivi branitelj Siska, kanonik Nikola Mikac, inače zapovjednik sisačke tvrđave pri prvoj opsadi Siska 1591. godine,⁵²⁶ provalio je neočekivano noću iz grada i uništio pašino topništvo na brijegu nasuprot tvrđave te srušio most preko kojeg su Osmanlije dolazile pod same zidine.⁵²⁷ Unatoč svemu, branitelji grada izdržali su žestoke osmanlijske artiljerijske i pješačke napade pa se 29. srpnja paša povukao i započeo s pljačkom i uništavanjem sisačke okolice i Turopolja. Osmanlijske su čete pustošile okolicu Siska sve do početka 1593. godine kako bi što više oslabile sisačku obranu i Sisak u potpunosti pretvorile u izoliranu točku otpora.⁵²⁸ Međutim, Zagrebački je kaptol u međuvremenu zatražio i dobio pomoć u artiljerijskom naoružanju i vojnom kadru iz austrijskih zemalja.⁵²⁹

Treća opsada Siska

Već krajem svibnja 1593. godine Hasan-paša se ponovno spremao na vojni pohod prema Kupi.⁵³⁰ Početkom lipnja 1593. godine, paša je po treći put krenuo prema Sisku kako bi ga konačno zauzeo. Velike topove i komoru Savom je od Gradiške prevozilo 29 šajki.⁵³¹ Hasan-pašina je vojska bez poteškoća zauzela Drenčin, a potom je 14. lipnja stigla pod Sisak i utaborila se na desnoj obali Kupe, u blizini sisačke tvrđave te započela s trećom opsadom.⁵³² Hasan-paša je raspolagao s otprilike 12 000 vojnika prikupljenih iz svih sandžaka Bosanskog pašaluka: janjičara, azapa, spahija i akindžija. Međutim, samo je mali dio osmanlijskih četa bio naoružan vatrenim oružjem. U pohodu su sudjelovali mnogi sandžak-begovi Bosanskog pašaluka: zvornički, kliško-livanjski, lički, hercegovački,

⁵²⁵ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 44.

⁵²⁶ Obradović, „Nikola Mikac“, 49-62.

⁵²⁷ Lukinović, „Zagrebački kaptol“, 73.

⁵²⁸ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 45.

⁵²⁹ Isto, 45-47.

⁵³⁰ Isto, 51.

⁵³¹ Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵³² Kruhek, „Rat za opstojnost“, 51.

cerničko-pakrački, požeški i orahovački, bihački i vučitrnski; potom kapetani Petrinje i Gradiške, a vjerojatno i čete Osječskog i Krčkog sandžaka.⁵³³

Sisak su branili kanonici Zagrebačkog kaptola, Blaž Đurak i Matija Fintić, koji je poginuo već na početku opsade. Posadu sisačkog kaštela činilo je 300 vojnika.⁵³⁴ Uz njih je bilo i oko 100 Eggenbergovih vojnika iz Slavonije i nešto unovačenih mladića i dobrovoljaca iz sisačke okolice. Dakle, Sisak je branilo ukupno oko 800 vojnika.⁵³⁵

Hasan-paša prvo je dao izgraditi most preko Kupe kako bi postavio svoje topove na lijevu obalu rijeke i tako držao Sisak pod opsadom s obje strane. Zatim je pašina vojska započela s artiljerijskim napadom na zidine sisačkog kaštela.⁵³⁶ Osmanlijska je artiljerija pucala na gradska vrata te kulu kaštela, smještenu pokraj rijeke Kupe pa je uskoro na tom mjestu bio porušen dio zida. Iako su branitelji uspješno odbili osmanlijski juriš ljestvama, moral posade počeo je opadati.⁵³⁷

Bitka kod Siska 1593. godine Prikupljanje kršćanske vojske

Kad je stigla vijest da je Hasan-paša s velikom vojskom krenuo prema Sisku, hrvatsko-dalmatinsko-slavonski ban Toma Erdödy pučkim je ustankom prikupio sve raspoložive snage. Uz čete iz austrijskih zemalja, koje su se već nalazile u blizini Zagreba, kršćanskoj su se vojsci pridružile i slavonske te hrvatske krajiške posade.⁵³⁸ Tako se sredinom lipnja 1593. godine, kod crkve sv. Klare u blizini Zagreba, prikupilo oko 5 000 vojnika.⁵³⁹ Ban Toma Erdödy predvodio je banske čete, koje su brojile 1 240 ljudi mobiliziranih zemaljskim (feudalnim) pozivom tj. ustankom. Ruprecht Eggenberg bio je na čelu 300 njemačkih vojnika. Petar Erdödy, uskočki kapetan, predvodio je otprilike 500 uskoka. Koprivnički kapetan Stephan Grasswein bio je prisutan s 400 krajišnika, karlovački general Andrija Auersperg s 300 arkebuzira, Melchior von Rödern s 500 šleskih strijelaca, Adam Rauber od Weinera s 200 arkebuzira, Kristof Obritschan sa 100 vojnika, Stjepan Tahy s 80 husara, Martin Pietschnik s oko 100 ratnika, Georg Sigismund

⁵³³ Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵³⁴ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 51.

⁵³⁵ Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵³⁶ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 51.

⁵³⁷ Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵³⁸ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 51.

⁵³⁹ Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

Paradeiser sa 160 karlovačkih, koruških i kranjskih mušketira, Ferdinand Weidner sa 100 pješaka uz 100 konjanika Montecuccolijevog puka. Osim toga svoje su čete doveli i feudalski hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog kraljevstva: Ivan Drašković, Benedikt Thuroczy, Franjo Orehovečki, Vuk od Druškovca i grof Stjepan Blagajski.⁵⁴⁰

Vrhovnim je zapovjednikom združenih kršćanskih snaga imenovan Ruprecht von Eggenberg. Kršćanska je vojska krenula prema Sisku 20. lipnja te je već sutradan stigla do Novigrada na Savi. Na savjetovanju održanom 22. lipnja potaknuti vijestima o teškom stanju posade opsjednutog sisačkog kaštela, vojni su zapovjednici odlučili odmah započeti bitku, kako bi se teško ugroženi Sisak što prije deblokirao.⁵⁴¹

Raspored kršćanskih i osmanlijskih četa

Tijekom napredovanja kršćanske vojske od Novigrada do Siska, karlovački general Andrija Auersperg postavio je čete u dvoredni borbeni poredak, na način koji je bio uobičajen u carskoj vojsci. U prvi su red došli hrvatski vojnici, laki konjanici (husari), pješaci i Auerspergove čete, a u drugi Rödernovi i Montecuccolijevi konjanici.⁵⁴² Hasan-paša je već znao za kretanje vojske od Zagreba prema Sisku⁵⁴³ te je prebacio najbolje čete iz svog tabora s desne na lijevu obalu Kupe. Tako je u kutu između Odre i Save, s Kupom u zaleđu i mostom koji mu je bio veza s ratnim taborom na drugoj kupskoj obali, s oko 10 000 vojnika dočekaio kršćansku vojsku.⁵⁴⁴ Do Odre, na lijevom krilu, bili su osmanlijski pješaci i strijelci, u sredini su bile konjaničke čete Memi-bega, a na desnom krilu sam Hasan-paša sa svojim konjaničkim četama.⁵⁴⁵

Iako su osmanlijske čete bile dvostruko brojnije u odnosu na kršćanske, samo je mali dio osmanlijskih vojnika bio naoružan vatrenim oružjem. S druge strane, kršćanska je vojska raspolagala s čak 1 760 konjanika-oklopnika (arkebužira) ili mušketira, s tim da u taj broj nisu uračunati i oni mušketiri kojih je bilo i u drugim jedinicama. Upravo su prevaga koju su kršćanske čete odnijele uz pomoć vatrene artiljerije, kao i vojna disciplina, čvrstina i efikasnost, bili presudni za konačan ishod Bitke kod Siska.⁵⁴⁶

⁵⁴⁰ Nazor, „O broju vojnika“, 97.

⁵⁴¹ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 51.

⁵⁴² Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵⁴³ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 51.

⁵⁴⁴ Isto, 52.

⁵⁴⁵ Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵⁴⁶ Isto

Tijek bitke

Sudeći prema opširnom izvještaju Andrije Auersperga, tijek bitke može se rekonstruirati na sljedeći način. Husarima, koji su bili uz pješake pod banom Tomom Erdödyjem, zapovjedbno je da krenu u napad s karlovačkim arkebuzirima koji su bili iza njih. U pozadini banskih četa bilo je 500 strijelaca Melchiora von Röderna i Montecuccolijeve pješačke čete.⁵⁴⁷ Oko jedan sat poslije podne došlo je do sudara.⁵⁴⁸ Naime, tad su konjanici (husari) pod Erdödyjem, ne dočekavši zapovijed, krenuli u napad. No, osmanlijski janjičari i azapi vješto su odbili napad te je veći broj pješaka stjeran u Odru. Kad je prvi bojni red bio odbijen, stupili su u akciju iz drugog bojnog reda kranjski i kuruški konjanici-oklopnici (arkebuziri), pod Andrijom Auerspergom, raspoređeni tako da je ukupan broj od 300 konjanika bio raščlanjen u redove po 15 konjanika. Auerspergovim su se konjanicima u napadu pridružile i druge čete naoružane vatrenim oružjem. U jednom su trenutku osmanlijske konjaničke čete (spahije i akindžije) Memi-bega i Hasan-paše zaprijetile okruženjem kršćanske vojske. Da bi izbjegao opkoljavanje, Auersperg je presjekao osmanlijski konjanički bojni red po sredini. Tako je akcija osmanlijske konjice bila zaustavljena. Potom je kranjska konjica poslana na Memi-begovu vojsku, a sam je Auersperg s karlovačkim i kuruškim konjanicima napao Hasan-pašine čete.⁵⁴⁹

Sad su osmanlijske čete, izložene premoćnom pritisku vatrenog oružja bile konačno odbačene i potisnute prema Kupi, Odri i Savi. Uskoro se njihovo povlačenje pretvorilo u bijeg prema kupskom mostu i osmanlijskom taboru s druge strane rijeke. Međutim, osim što je most bio preuzak za masovni prelazak osmanlijskih četa, u međuvremenu su ga karlovački arkebuziri pod zapovjedništvom Stjepana Blagajskog zauzeli i tako spriječili osmanlijsko povlačenje na desnu obalu Kupe.⁵⁵⁰ Razbijene osmanlijske redove zahvatila je panika pa su ih kršćanske snage s lakoćom tjerale preko obala dosta duboke rijeke. Tako se mnogo veći broj osmanlijskih vojnika utopio u vodama Kupe, nego što je isplivao na drugu obalu rijeke. Kad je sisačka posada vidjela da je osmanlijska vojska u rasulu, iz sisačke utvrde provalio je kanonik Đurak sa svojom četom od 300 vojnika, napadajući Osmanlije s leđa. Hasan-paša uzalud je pokušao spriječiti bijeg svoje vojske i srediti bojni

⁵⁴⁷ Šercer, „Vojna oprema i naoružanje“, 246.

⁵⁴⁸ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 53.

⁵⁴⁹ Šercer, „Vojna oprema i naoružanje“, 247.

⁵⁵⁰ Laušić, „Katastrofa turske vojske“, 242-244.

red, budući da za to više nije bilo ni vremena ni dovoljno manevarskog prostora. Osmanlijske su čete i dalje bile potiskivane prema rijekama, u kojima se najveći dio vojske utopio. Tako se za Hasan-pašu posve očekivana pobjeda ubrzo pretvorila u veliki poraz.⁵⁵¹

Nakon bitke koja je trajala nepunih sat vremena, samo se nekoliko stotina Osmanlija spasilo bijegom preko rijeke, a ostali su se utopili u Kupi i Odri ili su bili zarobljeni. Kršćanske su snage imale između 40 i 50 poginulih, a Osmanlije čak oko 8 000. Među poginulima bio je i sam Hasan-paša te četiri sandžak-bega. Osmanlije koje su ostale na desnoj obali Kupe u međuvremenu su zapalile svoj tabor i pobjegle. Međutim, osmanlijski poraz nije bio do kraja iskorišten. Iako je put prema Petrinji bio otvoren, vrhovni zapovjednik kršćanske vojske Eggenberg nije smio započeti napad na osmanlijsku tvrđavu bez careve dozvole.⁵⁵² Samo je ban Toma Erdödy želio odmah iskoristiti prednost pobjede i zauzeti Petrinju, dok su se ostale vojskovođe tome protivile, smatrajući da vojska nema dovoljno hrane.⁵⁵³

U konačnici, može se ustvrditi da je, uz hrabrost i vojnu vještinu kršćanskih trupa, osmanlijskom porazu u Bitki kod Siska 22. lipnja 1593. godine pridonio i sam Hasan-paša. Naime, uvjeren u sigurnu osmanlijsku pobjedu, svoje je čete strateški nepovoljno rasporedio u uskom kutu između Odre i Save, s rijekom Kupom i posadom sisačkog kaštela u pozadini.⁵⁵⁴

Posljedice i odjeci Bitke kod Siska

Značaj osmanlijskog poraza ogleda se u činjenici da su u jednom jedinom danu kršćanske snage uništile više osmanlijske vojske, aga i begova negoli u prethodnih pola stoljeća stalnog ratovanja s Osmanlijama. Gubici su osobito teško pogodili i uzdrmali vojnu snagu Bosanskog pašaluka, kao i susjednih osmanlijskih sandžaka, od kojih je hrvatsko-dalmatinsko-slavonskom kraljevstvu prijetila stalna i neposredna opasnost.⁵⁵⁵

Neočekivana pobjeda kršćanskih snaga u Bitki kod Siska nad dotad nepobjedivom osmanlijskom vojskom, snažno je odjeknula cijelom Europom. S osobitim su zadovoljstvom pobjedu pozdravili papa Klement VIII., španjolski kralj Filip II., car i kralj

⁵⁵¹ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 53.

⁵⁵² Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵⁵³ Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 164.

⁵⁵⁴ Kruhek, „Rat za opstojnost“, 55.

⁵⁵⁵ Isto

Rudolf II. te austrijski nadvojvoda Karlo. Papa je vlastoručnim pismom pohvalio generala Auersperga i bana Erdödyja, a španjolski je kralj Filip II. imenovao hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog bana vitezom Reda sv. Spasitelja, poslavši mu zlatni lanac s grbom tog reda. U spomen pobjede, zagrebački je kaptol u selu Greda kod Siska podigao kapelicu posvećenu sv. Ahaciju i odredio da se u zagrebačkoj prvostolnici 22. lipnja svake godine održi misa zahvalnica. Od plašta Hasan-paše Predojevića izrađena je kazula koja je darovana stolnoj crkvi u Ljubljani. U ljubljanskoj se prvostolnici otad počela održavati misa-zahvalnica na blagdan sv. Ahacija, koji se počeo slaviti kao zaštitnik Kranjske.⁵⁵⁶ S druge strane, osmanlijski su kroničari katastrofalan poraz Hasan-pašine vojske zabilježili kao „godinu rasula“.⁵⁵⁷ Poraz je potaknuo sultana Murata III. na objavu rata Rudolfu II. Tako je 17. srpnja 1593. godine započeo novi osmanlijsko-habsburški sukob, poznatiji kao tzv. Dugi rat (1593. – 1606.).⁵⁵⁸

Prema jednodušnoj ocjeni povjesničara, pobjeda kršćanskih snaga u Bitki kod Siska 22. lipnja 1593. godine predstavlja prekretnicu u stoljetnom hrvatsko-osmanlijskom sukobu, čime se konačno uspostavila vojno-politička ravnoteža u odnosima kršćanskog Zapada s Osmanlijskim Carstvom.⁵⁵⁹ Osim toga, pobjeda kod Siska je, kao i pobjeda u pomorskoj Bitki kod Lepanta 1571. godine, vratila vjeru europskih kršćanskih saveznika u mogućnost pobjede nad dotad nepobjedivim Osmanlijama.⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Laušić, „Katastrofa turske vojske“, 242-244.

⁵⁵⁷ Kaminski, „Obrana Siska“, 37-41.

⁵⁵⁸ Vojna enciklopedija, s.v. „Sisak“

⁵⁵⁹ Macan, *Povijest hrvatskoga naroda*, 207.

⁵⁶⁰ Kurelac, „Sisačka bitka“, 246.

Bibliografija

- Budak, Neven. *Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku*. Zagreb: Leykam international, 2007.
- Goldstein, Ivo, Milan Kruhek, ur. *Sisačka bitka 1593*. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta: Institut za suvremenu povijest; Sisak: Povijesni arhiv, 1994.
- Holjevac, Željko, Nenad Moačanin. *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*. Zagreb: Leykam international, 2007.
- Kaminski, Martin. „Obrana Siska prije 400 godina“. *Slavonski narodni kalendar* (1993): 37-41.
- Kruhek, Milan. „Rat za opstojnost Hrvatskog Kraljevstva na kupskoj granici“, U: *Sisačka bitka 1593.*, Ivo Goldstein, Milan Kruhek, ur. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta: Institut za suvremenu povijest; Sisak: Povijesni arhiv, 1994., 33-66.
- Kurelac, Miroslav. „Sisačka bitka u svjetlu suvremenih hrvatskih i europskih događanja“, U: *Sisačka bitka 1593.*, Ivo Goldstein, Milan Kruhek, ur. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta: Institut za suvremenu povijest; Sisak: Povijesni arhiv, 1994., 11-17.
- Laušić, Ante. „Katastrofa turske vojske pod Siskom godine 1593.“ *Hrvatski iseljenički zbornik* (1993): 242 - 244.
- Lukinović, Andrija. „Zagrebački kaptol i obrana Siska“, U: *Sisačka bitka 1593.*, Ivo Goldstein, Milan Kruhek, ur. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta: Institut za suvremenu povijest; Sisak: Povijesni arhiv, 1994., 67-74.
- Macan, Trpimir. *Povijest hrvatskoga naroda*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1992.
- Mažuran, Ive. *Hrvati i Osmansko Carstvo*. Zagreb: Golden marketing, 1998.
- Nazor, Ante. „O broju vojnika kršćanske vojske u Sisačkoj bici 22. lipnja 1593.“, U: *Sisačka bitka 1593.*, Ivo Goldstein, Milan Kruhek, ur. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta: Institut za suvremenu povijest; Sisak: Povijesni arhiv, 1994., 93-108.
- Obradović, Davora. „Nikola Mikac: kanonik Zagrebačkog kaptola i branitelj Siska“. *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak*. (2005): 49-62.
- Šercer, Maja. „Vojna oprema i naoružanje u vrijeme bojeva kod Siska 1591. – 1593.“, U: *Sisačka bitka 1593.*, Ivo Goldstein, Milan Kruhek, ur. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta: Institut za suvremenu povijest; Sisak: Povijesni arhiv, 1994., 243-254.
- Valentić, Mirko. „Hrvati u stogodišnjem ratu 1493. – 1593.“, U: *Sisačka bitka 1593.*, Ivo Goldstein, Milan Kruhek, ur. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta: Institut za suvremenu povijest; Sisak: Povijesni arhiv, 1994., 19-31.
- Vojna enciklopedija*. Beograd: Izdanje Redakcije Vojne enciklopedije, 1970. – 1975.

BATTLE OF SISAK

This paper examines historical and military aspects of the Battle of Sisak (22th of June 1593) which was fought between Ottoman regional forces and a combined Christian army from the Habsburg lands, mainly Kingdom of Croatia, Dalmatia, Slavonia and inner Austria. The battle took place at Sisak in today's central Croatia, at the confluence of the rivers Sava and Kupa. Battle of Sisak was a significant endpoint of the Hundred Years' Croatian–Ottoman War (from 1493 until 1593.) during which the Croatian–Ottoman border went westward from today's eastern Slavonia and south Dalmatia all the way to Koprivnica, Sisak, Karlovac and the north Adriatic coast. That long conflict included a sequence of clashes, mostly of relatively low-intensity between the Ottoman Empire and the Kingdom of Croatia, Dalmatia, Slavonia ruled by the Jagiellonian and Habsburg dynasties. The advancement of the Ottoman Empire on Croatian soil seemed unstoppable as the Ottomans swept through the area, reaching their peak at the Sisak area in the second half of the 16th century. Major turning point of the whole war was Congress of inner Austrian lands in Bruck an der Mur in 1578 which defined the obligations of each land in covering the military expenses and also defined the priorities in improving the defensive strategy of Upper Slavonian and Croatian frontier. Thanks to that reorganization defenders of Sisak Fortress were at last victorious in the battle against the forces of Telli Hasan Pasha, a notable commander of the Eyalet of Bosnia. Whole Christian Europe was delighted at the grandiose reports of the victory at Sisak Fortress which turned to be the high water mark of Ottoman conquests in southeastern Europe.

Keywords: *Hundred Years' Croatian–Ottoman War, reorganization of Military Frontier, Sisak, Sisak Fortress, development of fortifications during Renaissance, Military Revolution, consequences of the Battle of Sisak*